A L T I N

Gürhan Tümer

Pek yumuşak ve sünektir. İyi dövülür. Dövüldükçe yayılır, yayıldıkça incelir, kıldan, kâğıttan ince, incecik olur. O kadar ki, altından saç telleri yapabilirsiniz ve eğer 100 gram altınınız, 100 metrekare de eviniz varsa, döve döve söndürüp, o altınla o evin neredeyse tümünü duvardan duvara kaplayabilirsiniz. Ve o kadar inceltilmiş altın, ki "varak" denir ona, saydamlaşır, cama benzer, yeşil ışığı geçirir. Bir kimyasal element, bir metaldir. Ama ne metaldir. Metallerin metalidir. Çince'de, metal ve altın, aynı sözcükle anlatılır: "Kin".

Asildir, hem de çok. Metallerin kralıdır. Bir o kadar da kutsaldır. Aztekler'e sorulursa, Tanrı'nın teridir. Ya da pisliğidir. Ter ve pislik, insanın olursa iğrençtir, ama Tanrı'nın olursa değildir, tam tersine pek yücedir.

Altının, Rusya'nın soğuk Sibirya'sında, üstelik de bir şubat günü dünyaya gelen Dimitriy İvanoviç Mendeleyev'in o harika periyodik tablosunda, "Au" simgesiyle yeri vardır.

Atom numarası 79, atom ağırlığı 196,967, daha doğrusu 196,9665'tir. 20° C hesabıyla, özgül ağırlığı 19,3'tür. Buz gibi, kolaycacık erimez. Altını eritebilmek için 1063° C gerekir. Hele kaynaması, doğrusu ya epeyce zordur. Öyle su gibi çabucak kaynamaz, 2966° C ister.

Parlak, ışıltılı bir rengi vardır: altın sarısı. Hindistan ülkesinin bilgelik kitabı *Atharva Veda* ya göre, o, rengini güneşten almıştır.

*

Azdır, nazlıdır, gizlidir. Cıva gibi ele avuca sığmaz değildir; cebe, cüzdana, banka kasasına girer ama, kolay kolay ele geçmez. Söyledikleri kolay kolay anlaşılmadığı için, adı "Karanlık Filozof"a çıkmış olan Efesli Herakleitos, bundan şöyle böyle 2500 yıl önce, bu konuda şu apaçık notu düşmüştür: "Altın arayanlar, toprağı çok karıştırırlar, azıcık altın bulurlar."

Altına kavuşmak için, yalnızca toprağı kazmak yetmez. Bir de, eğer ilkel bir altın çıkarıcıysanız, içinde altın vardır diyerekten çıkaracağınız taşı toprağı bir tavaya koyup elemeniz ya da hidrolik bir yöntem kullanıp, altınlı dağları

taşları, basınçlı suyla parçalamacasına yıkamanız gerekecektir. Arıtmada, daha gelişmiş, kimyasal yöntemler kullanabilirsiniz. Örneğin siyanürden, sodyum siyanür, kalsiyum siyanür biçiminde yararlanabilirsiniz. Ama ne yaparsanız yapın, öyle kilolarca değil, birkaç gramcık altın edinebilmek için, tonlarca cevheri işleyeceksiniz.

Eğer bütün bunları yapmadan, altına hazırdan kavuşmak istiyorsanız, dört dörtlük de namuslu bir insansanız, altın çok pahalı satıldığından başka işlerde, ananızdan emdiğiniz süt burnunuzdan gelecek kadar çok çalışacaksınız. Çalışacaksınız ki, altını satın alabilecek parayı kazanasınız. Eğer dört dörtlük bir namussuzsanız, o zaman belki daha çabuk buluşursunuz altınla, ama eğer namuslu bir ülkede yapıyorsanız o işleri, tehlike büyüktür. Biraz altın uğruna, birçok hapis yatabilirsiniz.

Şanslı bir mirasyediyseniz, atalarınızdan kalma altınlarınız varsa, en iyisi bu. Gel gelelim, bu en iyisi kaç kişide var?

*

Altına daha başka hangi yollardan gidilebilir ve gidilmiştir?

Sarraftan istemek yerine Tanrı'dan istemek, "Allah'ım, kasamı altınla doldur," diye gece gündüz yalvarmak bir çözüm olabilir belki. Bu yolla altın zengini olmuş olanlar da belki vardır. Yalnız, bu dünyada mı, öteki dünyada mı, işte orası pek belli değildir. Bu dünya için bir güvence veremem, çünkü elimde belge yok. Ama iyi kulların cennette altına kavuşacaklarını, Kur'an-ı Kerim'in, ünlü Yedi Uyurlar ve köpeklerinin öyküsünü bir başka biçimde anlatan Kehif Suresi'nin, "Onlar ki, inandılar ve iyi işler yaptılar (...) kendileri için Adn cennetleri vardır (...) Orada altın bileziklerle bezenirler," diyen 30. ve 31. ayetlerini ve çok ünlü Yâsin Suresi'nin, "Kullarımızın kimileri Allah'ın izniyle hayırlarda öne geçendir. İşte büyük lütuf budur. Adn cennetleri (...) Oraya girerler, orada altın bilezikler (...) takınırlar," diye anlatan 32. ve 33. ayetlerini tanık göstererek söyleyebilirim.[1]

Biliyoruz ki, insanlar Kur'an'ı okuyabilmek için İsa Peygamber'den sonra altı yüzyıl beklemek zorunda kalmışlardır. O tarihlerden çok önce yaşayan insanlardan birinin, Phrygia Kralı Midas'ın altını elde etme öyküsü ise, yine bir ölçüde Tanrı'dan altın istemeye dayanmakla birlikte, hem çok daha doğrudan ve çabuktur, hem de çok daha ilginçtir. Bu öyküye göre, Şarap Tanrısı Dionysos'un keçi ayaklı satirlerinden biri olan yaşlı ve sarhoş Silenos, bol şaraplı bir şenlikten sonra dağ kovuklarında sızıp uyuyakalır. Köylüler onu oralarda bulurlar ve krala getirirler. Midas, Bakkha gizlerine varmış bir kişi olduğundan, hemen tanır satiri, on gün on gece ağırlar onu, sonra da götürür Dionysos'a sağ

1. Doç. Dr. Süleyman Ateş'in *Kur'ân-ı Kerim Meâli*'nden yararlanılmıştır.

salim teslim eder. İşte bunun üzerine Şarap Tanrısı, Phrygia Kralı'na, "Dile benden ne dilersen," der. Midas da, "Her tuttuğumun altın olmasını dilerim," der ve bu isteği yerine gelir.

Ne var ki herkes bir Silenos bulamaz, herkes tanrıların sevdikleri kullardan olamaz, herkes altın bilezikler takmak için, öteki dünyaya gidip cennete girmeyi bekleyemez.

Sonra, Evliya Çelebi, Halkalı kasabasında bir ayazmanın kubbesinde bir halka bulunduğunu, onun için oraya "Halkalıpınar" adı verildiğini; adamın birinin o halkaya bir ip bağlayıp "kahrından" kendini astığını, o an halkanın kopup, koptuğu yerden "herifin" başına altınlar döküldüğünü yazar, ama o adam da, o halka da bir tanedir ve herkes o adam olup kendini o halkaya asamaz.

Ve Abbasi halifesi Memun, Bağdat'ta kurdurduğu bilim merkezi, bilgelik evi Beytü'l-Hikme'nin kütüphanesine konulmak üzere çeviri yapanlara, çevirdikleri kitabın ağırlığı kadar altın verirmiş, ama o da bundan 1200 yıl kadar önceymiş. Artık öyle bir uygulama yok. Artık altına kitap çevirisi yoluyla kavuşmayı ummaktan daha büyük bir çılgınlık yok.

Artık hesapsız altına sahip olan ve Herodot'un kitabında anlattığı üzere, Delfi kentinin nüfusunu öğrenip, orada oturan herkese Sard'dan iki altın gönderen Lidya Kralı Krezüs de yok.

Altına giden bu tür yollar kapalı, hem de hepten kapalı artık.

*

O nedenle "Altına giden daha başka yollar var mıdır?" diye aramak, sormak gerekir.

Vardır: yağma, talan, öldürüp çalma, kuyumcu, sarraf soyma.

Bunların kimileri daha kaba, daha sıradan, karakol polislerinin bile çözebilecekleri şeylerdir; kimileri ise Sherlock Holmes'i bile faka bastırabilecek, Cingöz Recai'ye, Sülün Osman'a, Fırıldak Ömer'e ve Alain Delon filmlerine yakışacak niteliktedir.

Örnek çok ama, polis romanı yazmıyorum, altın üzerine yazıyorum, onun için de bunların çok büyük boyutlu, epeyce ünlü, hayli de ilginç olan birkaç tanesine değineceğim yalnızca.

İlk örnek, Yahudiler'in kutsal kitabı, Hıristiyan ve Müslüman'ın da inandığı Tevrat'tan. İnanılmaz ama gerçek: Bu kitabın "Çıkış" bölümünde Musa'nın Rabbi Musa'nın halkına, Mısır'dan çıkarken Mısır halkını soymayı, insanların altınlarını almayı önermekte, daha doğrusu buyurmaktadır. "Çıkış"ın 3. Babının 19., 20., 21. ve 22. ayetlerini, Rabbin bu ayetlerde söylediklerini, İstanbul'da, İstiklâl Caddesi'nde bulunan "Kitabı-Mukaddes Şirketi"nin yayınladığı Türkçe çeviriden aynen aktarıyorum:

Ve ben bilirim ki, Mısır Kralı kuvvetli bir el ile olsa bile, gitmek için size izin vermeyecektir. Ve elimi uzatacağım ve Mısır'ı, içinde yapacağım bütün harikalarımla vuracağım; ve sizi ondan sonra salıverecektir. Ve Mısırlıların gözlerinde bu kavme lütuf vereceğim; ve vaki olacak ki gittiğiniz zaman eli boş gitmeyeceksiniz; fakat her kadın komşusundan ve evinde olan misafirden gümüş şeyler ve altın şeyler ve esvaplar isteyecek; ve oğullarınızı ve kızlarınızı onlarla süsliyeceksiniz; ve Mısırlıları soyacaksınız.

Ve aşağı yukarı 3000 yıl sonra, bir domuz çobanıyken, kendisi gibi bir sürü çapulcuyla Amerika'ya giden, İnka İmparatoru Atahualpa'ya, "Seni nasıl olsa öldüreceğim. Doğru dini kabul et de, hiç değilse ruhun kurtulsun," diyecek kadar Katolik olan, daha doğrusu sözümona Katolik olan Francisco Pizarro ise, Yahudiler'e verilen bu buyruğu fazlasıyla yerine getirmiştir. Evet, Güney Amerika'da, Peru'da bulunan İnka ülkesi, gerçek bir altın ülkesi idi ve 1500'lü yıllarda Pizarro ile birlikte oralara gitmiş olan İspanyol tarihçi Garcia Sarmiento, oraların altınlarını şöyle anlatmıştır:

Güneş Tapınağı bence inanılmaz bir yerdi. Tapınağın duvarları boydan boya altınla kaplanmıştı (...) Güneş Tapınağı beni çok etkilemişti. Fakat bu yerin altındaki ve inanılmaz şekilde ışıklandırılmış bahçeye bakarken bir süre gözlerime inanamadım (...) Büyük bahçenin toprakları altındandı (...) Bu topraklara mısırlar dikilmişti. Yetişmiş mısırların sapları, yaprakları, püsküllleri, koçanları, taneleri, yani her şeyleri altındandı (...) Bu altın mısırlardan başka, yirmiden fazla koyun ve kuzu gördüm. Bunlar da altından yapılmıştı (...) Koyun ve kuzuları koruyan çobanlar da yine som altındandı. [2]

Pizarro, işte böyle bir ülkeyi yağmalamıştır, işte böyle bir ülkenin imparatorunu tutsak etmiştir ve Sarmiento, anlatmayı şöyle sürdürmüştür:

İmparatorun kapatıldığı oda altı metre boyundaydı ve eni de beş metreye yakındı. Pizarro, duvarın üç metre yüksekliğinde bir yere bir çizgi çekerek, Atahualpa'ya, "Buraya kadar altın doldurursan seni serbest bırakırım," dedi (...) İmparator odayı altınla doldurmayı kabul etti (...) Odada altınlar, İmparator'un dizlerine kadar yükseldi. [3]

Pizarro, adamlarının İnka ülkesinin başka yerlerinde bulunan altınları yağma etmelerine izin verirken, bu tapınağa el sürülmesini kesinlikle yasaklamıştı, çünkü o altından dünyayı kendisine ayırmıştı.

16. yüzyılda, Güney Amerika'da yaşanmış, bir "altına hücum" du bu düpedüz.

Başka konuları bilmem ama, bu konuda "tarih tekerrür etmiştir", çünkü aynı hücum, 19. yüzyılda Güney Afrika'da, Rodezya'da, güney yarımkürede, Avustralya'da da görülmüştür. Ama bu çok değerli metalin yağmayla, talanla, çalıp çırpmayla, haksız yöntemlerle ele geçirilmesinden söz açıldığında, Kali-

2. Rupert Furneaux, *Kayıp Uygarlıklar*, çev. Gönül Suveren, Altın Kitaplar, İstanbul, 1982, ikinci baskı, ss. 74-5.

3. *A.g.y.*, ss. 72-3.

19. yüzyıl ortalarındaki ünlü "altına hücum", General Sutter'ın Kaliforniya'daki geniş arazisine yapılmıştı.

forniya'daki "altına hücumu", o hücum sırasında, Sutter'in başına gelenleri unutmak olmaz: Sutter'in, Kaliforniya'da uçsuz bucaksız arazileri vardır. 19. yüzyılın ortalarında bu arazilerde altın bulununca ve bunu herkes duyunca, ipini koparan oraya gelmiş, toprağın altını üstüne getirmiş, sonra da yine adamın arsaları üzerinde biri Sacramento, biri de San Fransisco olmak üzere iki kent kurmuşlardır. Bunun üzerine Sutter Amerikan mahkemelerinde hukuk tarihinin en ilginç davalarından birini açmış, yağmalanan, kente dönüştürülen arazilerine karşılık, o zamanın parasıyla 25 milyon dolar tazminat, topraklarında çıkarılan altın karşılığında da hisse senedi istemiştir. Ve davayı kazanmıştır. Kazanmıştır ama, kâğıt üzerinde kazanmıştır. Beş para alamamıştır ve 1880 yılında Washington'da yoksulluk içinde ölmüştür. [4]

İşte böyle.

Tibet'te, Sing-Su-Lay Gölü'ne dökülen bir Altınkol Irmağı, bu ırmakta, tıpkı bizim Salihli'deki Paktalos'taki gibi altın tozları varmış. Köylüler bu tozları keçe torbalarla tutup geçimlerini sağlarlarmış. Derler ki, Tibetli bir büyücü, Altınkol'daki altının yalnızca altını hak edenlerin ellerine geçmesi için Akarsu Tanrısı ile anlaşarak bir büyü yapmış. Öyle ki, ülke işgal edilip de yabancı yağmacılar geldiklerinde ırmağın suyu kesilirmiş. Çin'in Tibet'i egemenliği altına almasından bu yana, ırmakta altın bulunmamasının nedeni buymuş. Mısırlı bir büyücü Mısır'da, Amerikalı bir büyücü Amerika'da benzer büyüler yapsaydı çok iyi olurdu, ama yukarıda değindiğim olaylar ve değinemediğim

4. Dale Carnegie, *Meşhur Adamların Meçhul Tarafları*, çev. Ömer Rıza Doğrul, Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitapçılık ve Kâğıtçılık Ltd. Şti., İstanbul, 1964, ss. 13-6.

daha nice benzerleri yaşandığına ve yaşanmakta olduğuna göre, olmamış demek ki, olamamış.

Yalnız, şimdi burada bir noktaya, bir ayrıma değinmek istiyorum: Hırsızlık, soygunculuk, talancılık, kötü olabilir. Belki tersini düşünenler, ötekileri aptal sayanlar, gülünç bulanlar da vardır, ama genellikle, Tanrı ya inansalar da inanmasalar da, namuslu kişiler için, çalışarak hak edilmiş börek, Yağma Hasan'ın böreğinden daha tatlıdır. Bu, törelerle ilgilidir, işin "etik" yönüdür, kişinin kişiye saygısının yanı sıra, cehennem korkusundan, cennette keyif çatıp sonsuza dek nice börekler yeme isteğinden de kaynaklanır. Ancak, böreği bilmem de, sanılmamalıdır ki altını, "Tanrı'nın teri" olan altını, Pizarro'nun yaptığı gibi yağmalayarak, gaspederek ele geçirmek, alın teriyle kazanmaktan daha kolaydır. Hayır, doğrusu ya, değildir. Evet, daha önce de belirttiğim gibi, 24 saatlik günümüzün 25 saatini namusunuzla çalışarak geçirseniz ve bunu 100 yıl, 200 yıl sürdürseniz de, Güneş Tapınağı'nda, tapınağın bahçesinde bulunan altına sahip olamazsınız ve sanırsınız ki domuz çobanı Pizarro kolaycacık cebine indirivermiştir o altın mısırları, koyunları ve çobanları. Kesinlikle yanlıştır bu kanı. Gerek Pizarro, gerek yanındakiler, gerekse o tür heveslerle Rodezya'ya gidenler akıl almaz güçlüklerle karşılaşmışlardır. Çoğu yaşamını yitirmiştir. Ta Amerika'lara, Afrika'lara gitmeseler de, ellerine geçirdikleri yalan yanlış define haritalarıyla köylerinin arkasındaki dağlara vurup perişan olanların, altına hücum sırasında birbirlerine hücum edenlerin sayısı hiç de az değildir. Hiç kuşkunuz olmasın, onların altın yolunda döktükleri alın teri, ötekilerinkinden fazladır, çünkü onların altına gitmek için seçtikleri yol kısa gibi görünse de çok daha çetindir. Bu zavallıların çoğu başarıya ulaşamamıştır, aile yaşamını sürdürememiştir, elindekini avucundakini de yitirmiştir.

*

Burada da bir ayraç açıyorum: Altına giden bir başka yol daha vardır: simya. İlm-i simya. Bana sorarsanız, ötekilerin tümünden ilginçtir bu. Simyanın gizleri, simyacıların yaptıkları ve yapamadıkları, başlı başına bir konudur. Başlı başına bir yazı olmalıdır. O da yazılacaktır. Ama şimdi bu ayracı burada kapıyorum ve altın tutkusuna dönüyorum.

*

Altın tutkusu müthiş bir şeydir. İnsanın aklını başından alır. İnsanı yollara düşürür. Hem de kimi zaman çok çok uzaklara götürmecesine. Çoğu zaman dinden imandan çıkarmacasına, öldürmecesine, insanın hem kendisini hem de başkalarını katletmecesine.

Evet, Pizarro'nun Okyanus'u günler, haftalar, aylar süren bir yolculukla aşıp Avrupa'dan Amerika'ya gitmesi, orada sıradan İnka vatandaşından İnka

Altın için bir başka yol: ilm-i simya

İmparatoru Atahualpa'ya kadar nice insanın canına kıyması, bu tutkudandır; yine Amerika'da altına hücum, Sutter'in arazilerinin yağmalanması bu tutkudandır; Avrupa insanının Afrika insanının tepesine binmesinin, canına okumasının nedenlerinden biri, oralardaki altın yataklarıdır, dolayısıyla da altın tutkusudur; Phrygia Kralı Midas, kendini altın tutkusuna kaptırdığı için, Tanrı'dan her tuttuğunun altın olmasını istemiştir. 13. yüzyılın başlarında, Haçlı Seferleri sırasında İstanbul'a giren Papa kulları, gönülleri Tanrı aşkı ile değil de altın tutkusuyla dolu olduğu için, hangi kilisede dua edelim diye değil, hangi kiliseyi yağmalayalım diye düşünmüşlerdir; Lidya Kralı Krezüs'ün, ne çok altına, ne büyük bir altın tutkusuna sahip olduğunu, Herodot Tarihi'ni okuyan herkes bilir.

Ve işin ilginç yanı, kimi zaman hayvanlarda da rastlandığı söylenir bu tutkuya. Evet, evet, her ne kadar Efesli filozof Herakleitos, İ.Ö. 6. ya da 5. yüzyıldan bize her nasılsa ulaşmış bölük pörçük yazılarının bir yerinde, "Eşekler, samana sahip olmayı, altına sahip olmaktan çok severler," diye yazarsa da, mitologya kitapları, Korinthos Kralı, çok ünlü Sisyphos'un torunu, çok yiğit Bellerophontes'in, uçan at delişmen Pegasos'u başka hiçbir şeyle değil, ancak altın bir gemiyle tavlayarak yere indirip, hayvanın sırtına bindiğini yazarlar.

Evet, altın tutkusu müthiş bir tutkudur. Altın haz verir insana. Hani felsefede, Sokrates'in öğrencilerinden Kireneli Aristippos'un İ.Ö. 5. yüzyılda kurduğu, daha sonra Epikuros'un da biraz değişik bir anlamda benimsediği, bizim Osmanlı filozoflarının ise "Lezzetiye" ya da "Zevkperestlik", "Şehvâniye" sözcükleriyle belirttikleri bir "Hedonizm", bir "Hazcılık" akımı vardır; işte bundan yola çıkarak, kimi filozoflar, tutkuları altın, haz aldıkları tek şey altın olanlar için, "Krizohedonizm" sözcüğünü yaratmışlardır.

*

Sayıları krizohedonistlerden az olmakla birlikte, hiç kuşkusuz altına metelik vermeyen, verenlere şaşan ve kızan insanlar da vardır bu dünyada, varolmuştur, varolacaktır.

Mevlana, bu insanlardan biridir ve şöyle demiştir:

Be Hudâ meyl nedârem ne beçerb u ne beşîn
Ne beden kîse-i pur zer ne bedan kâse-i zerrin

(Andolsun Tanrı ya ki ne yağlıya gönlüm akmada ne tatlıya
Ne o altın dolu keseye meylim var ne o altın kâseye)

Aynı Mevlana'nın bir gün, altın dolu kesesini yitirdiği için dövünen, sağa sola başvuran ve o sırada kendisine rastlayan bir adama, İsa Peygamber'i andırırcasına, "'Yitirdim' deme, tersine, 'Buldum' de," öğüdünü verdiği anlatılır.[5]

Bundan 26 yüzyıl önce, 42. Olimpiyat'ın düzenlendiği yıllarda doğmuş, 70 yaşına kadar yaşamış ve yedi bilgeden biri sayılmış Pittakos da, adından daha önce söz ettiğim, dünyanın tanıdığı en büyük krizohedonist, en ünlü altın tutkunlarından biri olan Lidya Kralı Krezüs'ün, altınlarını göstermek üzere gönderdiği çağrıyı, "Zenginliklerinizi görmek için beni Lidya'ya çağırıyorsunuz. Ben onları görmesem de, Alyates'in oğlunun altına tüm diğer krallardan daha çok bağlı olduğunu zannediyorum. Fakat, Sard'a gelmiş olsam daha başka neye sahip olacağım? Benim altına ihtiyacım yok. Kendim ve dostlarım için yetecek kadar altınım vardır. Bununla birlikte, konuksever bir adamla görüşmek zevkini tatmak için geleceğim," [6] yanıtını vermiştir.

Afgan simyacı Akil Han'ın tutumu ve davranışı daha ilginçtir, çünkü Doğu'nun bütün gizemini taşıyan bu adam, Batı'dan gelip kendisiyle konuşan bir madama, hem, "(...) Altın yapıyorum. Başka bir şey yapamam. Yapmak da istemiyorum (...) Ben onun kölesiyim. Ondan kaçamıyorum. İşte dostum, benim öyküm bu. Altının görkemi beni tutsak etti,"[7] demiştir, hem de, "Bu işe

5. Ahmet Eflâkî, *Ârifîerin Menkıbeleri 1*, çev. Prof. Tahsin Yazıcı, Hürriyet, İstanbul, 1973, birinci baskı, s. 384.

6. Cemil Sena, *Filozoflar Ansiklopedisi 3*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1976, s. 618.

otuz yılımı verdim. Otuz yıl (...) Altın neye yarar? Yaşamı geri getirebilir mi?"[8] deyip elindeki altın parçasını, "bir kömür parçasıymış gibi, mağarasının derinliklerine" fırlatmıştır.

İdeal toplumlar olarak görülen, daha doğrusu gösterilen ütopyalarda da altın hiç mi hiç önemsenmez. O ütopik ülkelerde yaşayanlar altına beş para değer biçmezler.

Altına karşı takınılan bu tavır, bütün ütopyaların ağababaları sayılan iki çok ünlü ütopyada açık seçik dile getirilir. Örneğin Platon'un *Devlet*'inde, bu devleti korumakla görevli bekçilerden söz ederken, bilge Sokrates, Glaukon'a şöyle der:

(...) Altına gelince, diyeceğiz ki onlara: İçlerinde Tanrı'nın koyduğu altını (...) saklayanların, insanların vereceği altında (...) gözü olmaz. Kendi altın yaratılışlarını dünyanın altınıyla kirletmek günahtır.

Ütopya türüne adını vermiş olan Thomas More'un *Utopia*'sında ise, altını küçümseme, beş paralıktan da aşağı kılma yolunda, neredeyse bir güldürüye dönüşürcesine, iyiden iyiye ileri gidilir ve şöyle denir:

Utopialılar (...) altını tanrılaştıran bizim törelerimize aykırı bir kullanım yolu bulmuşlar. Yiyeceklerini, içeceklerini topraktan ya da camdan, güzel biçimli ama az değerli kaplara koyarlar; altını ise (...) en bayağı işlerde kullanırlar. Hatta oturaklarını bile altından (...) yaparlar. Kölelerinin zincirlerini (...) yapmak için bu madenden yararlanırlar. Mahkûmların parmaklarında ve kulaklarında altın halkalar, boyunlarında altın gerdanlık, başlarında altın bir çember vardır.[9]

Utopia'nın başkenti Amaurote'a Anemolia'dan elçiler gelmiştir. Ziyaret sırasında olup bitenler o kadar ilginçtir ki bana sorarsanız, sözü uzatmak pahasına da olsa, okumayı sürdürmemek olanaksız:

Elçiler baştan aşağı süsler, yaldızlar içindeydi; omuzlarında sırmalı bir kaftan, boyunlarında altın gerdanlıklar, kulaklarında altın küpeler, parmaklarında altın yüzükler (...) vardı (...) Çocuklar (...) annelerini dürtüp, "Anne, şu koca herife bak, çocuk gibi incik boncuklar takmış," diye bağrışıyorlardı. Annelerse, "Sus yavrum, onlar elçinin soytarıları olacak," diyorlardı.[10]

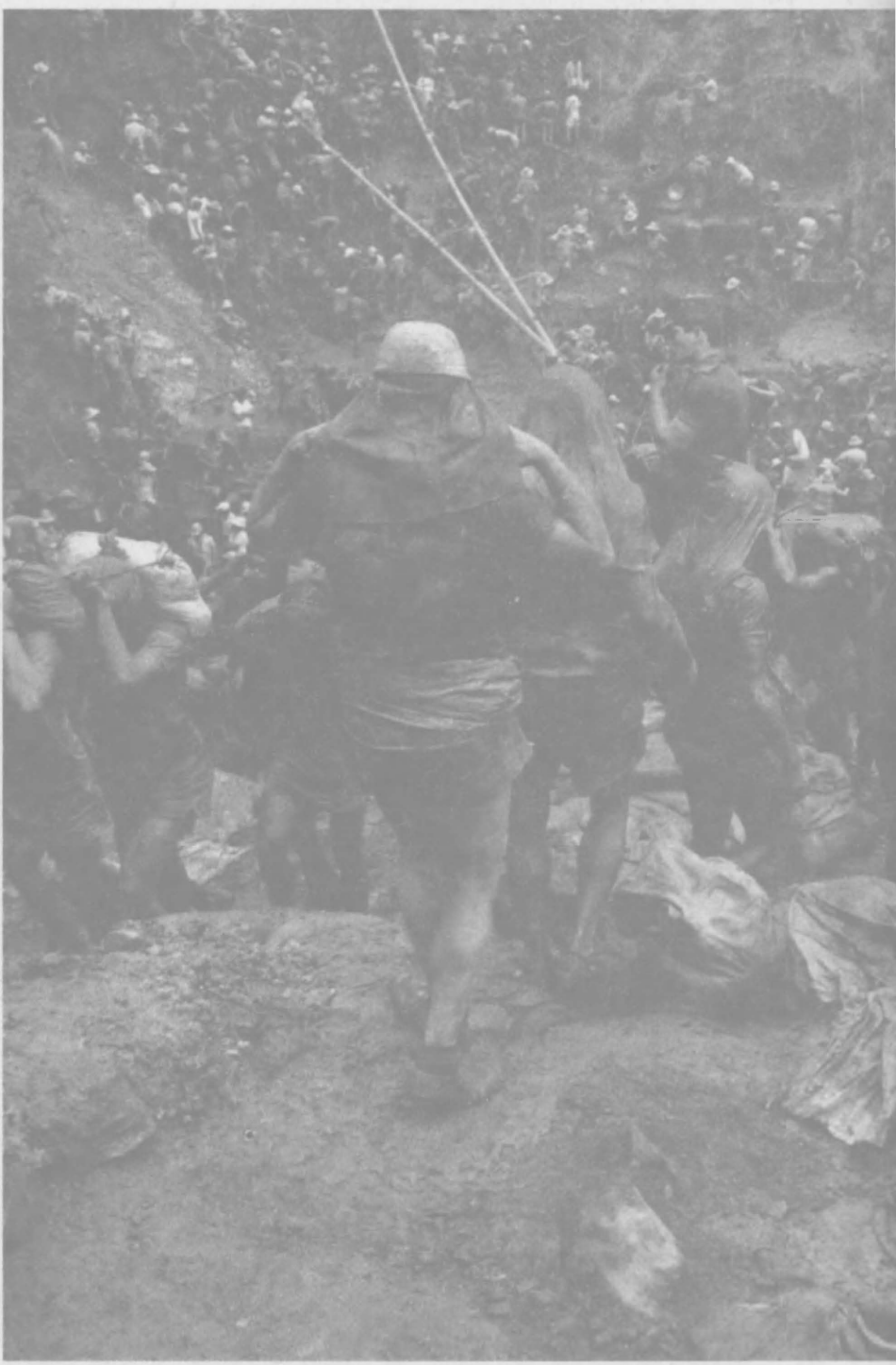
Dinlere gelince: Yahudi ırkına Mısır halkının altınını yağmalamasını buyuran Musa dini, besbelli ki bir "istisnadır". Yoksa dinler, bu dünyanın değil,

7. İdris Şah, *Doğu Büyüsü*, çev. Osman Yener, Süreç, İstanbul, 1987, birinci baskı, ss. 209-10.

8. *A.g.y.*, s. 210.

9. Thomas More, *Utopia*, çev. Sabahattin Eyüboğlu, Minâ Urgan, Vedat Günyol, Cem, İstanbul, 1981, s. 74.

10. *A.g.y.*, ss. 75-6.

Sabastiao Salgado, Altın Madeni, Serra Pelada, Brezilya, 1986

öteki dünyanın dinleri olduklarından ve tanrılar, kendilerinden ve öğretilerinden başka hiçbir şeye değer verilmesine dayanamadıklarından, altına tamahı her zaman yasaklamışlardır ve kendilerini buna kaptıranları kıyasıya cezalandırmakla korkutmuşlardır.

Kur'an'ın Tevbe Suresi'nin 34. ve 35. ayetleri bunu kanıtlayan açık seçik ve iyi bir örnektir:

> (...) Altını (...) yığıp da (...) Allah yolunda sarf etmeyenler var ya, işte onlara acı bir azabı müjdele.
> O gün cehennem ateşinde (...) onların alınları, yanları ve sırtları dağlanır.

Midas'ın, kendi isteğiyle elde ettiği bir yetenek sonucunda, her tuttuğunun, tuttuğu ekmeğin, elini sürdüğü suyun, okşadığı karısının, kızının, yattığı yatağın altın olması ve böyle bir yaşamın çekilmezliği de, tamahkâr Phrygia Kralı'na, başına kaka kaka verilmiş, son derece ilginç bir cezadır.

*

Bu satırların, bu sayfaların yazarına gelince: Tanrı'ya şükürler olsun ki, onda altın tutkusu yoktur. O, bir krizohedonist değildir. Kuyumcu dükkânlarındaki altın yüzükler, altın bilezikler onun aklını çelmez. Öyleyse onun, altına tamah edenleri bekleyen cezalardan korkmasına da gerek yoktur.

Ama bu, bu satırların, bu sayfaların yazarının, altından büsbütün uzak olduğu anlamına da gelmez. O, kuyumcuların, bankacıların, borsacıların, takıp takıştıranların, istifçilerin, altına gerçekten sahip olanların değil, ama düşsel altınların, onların peşinde koşanların hayranıdır. Simyacıların hayranıdır. Onlara çok tutkundur. Onları çok sever. Daha doğrusu, onları yazmayı çok sever.

Bu satırların, bu sayfaların yazarı, bir de o düşsel altınlardan yapılma düşsel şeyleri sever ve onları yazmayı sever. Örneğin, Okeanos'un ötesinde, Hesperos ülkesinde, geceyle gündüzün sınırında oturan peri kızlarının bekçiliğini yaptıkları, yiyenleri ölümsüz kılan altın elmalardan mı başlamalı?

Sonra, İda Dağı'nda, ki bir adı da Kaz Dağı'dır ve bizim Ege'nin kuzeyindedir, işte orada, tanrıçalar arasında yapılan ve hır çıkarmasın diye, kavgatanrıça Eris'in çağrılmadığı, ama huylu huyundan vazgeçmediğinden, bu tanrıçanın, üzerine "En güzele" yazıp Tanrıça Hera'nın, Tanrıça Aphrodite'nin ve Tanrıça Athena'nın ortasına attığı ve çok ünlü Troya Savaşı'nın patlamasına neden olan yarışmanın altın elmasıyla mı sürdürmeli?

Ya o Fransız-Breton destanındaki Iseult'ün altın şapkası? Hani bir güvercin bir altın şapka getirip Kral Marc'ın önüne koyar, hani Marc, "Bu şapka hangi kızın başına uyarsa onunla evleneceğim," der, hani o şapka, Tristan'ın sevdiği Iseult'ün altın şapkasıdır. İşte o öykü. Oturup Wagner'in *Tristan und Isolde* operasını da dinlemeli bu arada.

Şapkadan koyuna geçelim: Altın şapka olur da, altın koyun olmaz mı?

Olmaz mı hiç? Daha önce sözünü ettiğim İnkalar'ın altın bahçelerinde yok muydu? Onları anımsamalı.

Ama yalnızca o kadar değil. Hesiodos'un tanrıların doğuşunu anlatan *Theogonia* adlı yapıtında da vardır bunlardan.

Altın şapka olur, altın koyun olur da, altın insan olmaz mı? Hem de öyle, "Altın gibi kalbi vardır" gibisinden, mecaz anlamda altın değil, düpedüz altından insan?

Olmaz mı hiç? Daha önce sözünü ettiğim İnkalar'ın altın bahçelerinde yok muydu? Onları anımsamalı.

Ama yalnızca o kadar değil. Şu Türk destanını da okumalı:

> Kara Atlı Han adlı bir bahadır varmış ve kara ormanlar içinde yaşarmış (...) "Dertleşip sözleşmek için ne bir oğlum ve ne de bir kızım var (...) eğer bir oğlum olsaydı iyi olurdu," dermiş (...)
>
> Kara Atlı Han böyle söylenip dururken, yanındaki ağaca küçücük bir kuş konmuş (...) şöyle demiş:
>
> "Ey ihtiyar amcacığım, ne ağlayıp inleyip duruyorsun. Az sonra eve dönünce bir oğlun olmuş göreceksin. Bu çocuğun göğsü som altından yaratılacak... [11]

Taphos Adası'nın Kralı Pterelaos ise, altın çobanlarla, Kara Atlı Han'ın bebesiyle ya da hemen birazdan söz açacağım Eldorado ile kıyaslandığında pek zavallı, pek yoksuldur, çünkü oncağızın yalnızca saçının tek bir teli altındandır. Ama o kadar da zavallı değildir bu adam, çünkü o tek tel onu ölümsüz kılmaktadır. Ama yine de zavallıdır adamcağız, çünkü kızı Komaitho, Tiryns Kralı Alkaios'un oğlu Amphitryon'a gönül verince, onun, babasını öldürüp Taphos'u alabilmesi için, Pterelaos'un büyülü altın saç telini koparıverir.

Az önce değineceğimi söylediğim Eldorado, İspanyolca'da "Altın Kaplı Adam" demektir ve Bogota yakınlarında yaşamış, söylencesel bir kabile yöneticisidir. Bu adam, şölenlerde tüm bedenini altın tozuyla kaplar, bir başka deyişle bir "altın adam" olur, şölen bitince de oralardaki Guatavita Gölü'ne girer yıkanırmış. O nedenle de bu göl sanki bir altın gölüymüş. Tıpkı her tuttuğu altın olan Phrygia Kralı Midas'ın, bizim buralarda Salihli'deki Sart Çayı'na, ki o zamanlar adı "Paktolos" idi, girip yıkanması ve onun için de o minik akarsuyun altın taşıması gibi. [12]

Eldorado'nun özgün anlamı ve öyküsü budur, ama bu sözcüğün anlamı daha sonraları değişmiş genişlemiştir ve artık, bol bol altın bulunan ülkelere "Eldorado" denilmeye başlanmıştır.

11. Bahaeddin Ögel (Dr.), *Türk Mitolojisi*, Selçuklu Tarih ve Medeniyeti Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1971, s. 313.

12. MTA tarafından yapılan araştırmalar bu akarsuyun gerçekten de altın içerdiğini göstermiştir.

Kuyumcularda dizi dizi altın bilezikler, dizi dizi altın yüzükler ve küpeler ve saatler ve daha neler neler. Sapsarı, ışıl ışıl, pırıl pırıl. Ve son derece gerçek. Orada. Elinizi uzatsanız alıvereceksiniz. Parasını ya da bir başka biçimde karşılığını verdiniz mi, hemen cebinize koyabilirsiniz, bileğinize, parmağınıza takabilirsiniz.

Ama sanki, düşsel altınlardan yapılma düşsel şeyler daha çok. Onlar da sapsarı, ışıl ışıl, pırıl pırıl. Ve son derece düşsel. Orada. Dillerde, kitaplarda. Kulağınızı uzatsanız duyuverirsiniz, açıp hemen okuyuverirsiniz:

Bir kitaptan:

Kır şeytanlarının iyi bilinen hayvanlarından biri olan kara tavuk, birtakım törenlerle kavşaklarda kesilir ve denilir ki, şeytandan, altın yumurta yumurtlama yetisini aldıktan sonra yeniden doğar ve kendisini kesene büyük yararlar sağlar. [13]

Bir başka kitaptan:

Mariça, bir altın geyik kılığına girerek (...) dolaşıyordu (...) Tepeden tırnağa kadar altın renginde idi (...) Sita (...) Rama'ya yalvarmıştı: "Şu geyiği benim için yakalayınız" (...) Rama cevap verdi: "Bunun hakiki bir hayvan olduğunu sanmıyorum. Çünkü buna imkân yok Sita. Daha önce hiçbir kimse, buna benzer bir altın geyik görmemiştir." [14]

Bu satırlar, "Karınca yuvalarına bürünen adam" anlamına gelen, *Valmiki* adlı düşsel bir yazar tarafından yazılmış, *Ramayana* adlı bir Hint destanından alınmıştır. Oysa bir başka kitapta da şu satırlar vardır:

Şeddâd: Âd kavminin hükümdarı (...) Cenneti takliden, Suriye'de İrem veya Bağ'ı İrem denen misli görülmemiş bir bahçe yaptırmış (...) Bahçeye bir konaklık mesafe kalınca (...) boynuzları altından (...) bir ceylan görmüş. [15]

Hz. Muhammed'in Felsefesi adlı kitaptan:

Hz. Muhammed'in Miraç olayı hakkında Sahabe'den Ebu Zer'e[16] neler anlatmış olduğunu Enes bin Malik şöyle anlatır: (...) Ben Mekke'deyken evimin damı yarıldı, Cibril indi (...) Sonra bilgelik ve imanla dolu bir altın leğen getirerek içindekini göğsüme boşaltı (...) Sonra elimden tutarak beni Sema'ya doğru çıkardı. [17]

Ve "Kutsal Kitap"tan:

13. Andrée Ruffat, *La Superstition a travers les Âges*, Petite Bibliothèque Payot, Paris, 1977, ss. 201-2.
14. *Ramayana Valmiki*, çev. Ömer Rıza Doğrul, Nakışlar, İstanbul, 1975, ss. 76-7.
15. Ahmet Eflâki, *a.g.y.*, s. 567.
16. Şu ilginç rastlantıya bakın ki, *zer* Farsça "altın" demektir.
17. Cemil Sena, *Hazreti Muhammed'in Felsefesi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1979, s. 62.

Ve halis altından bir levha yapacaksın, onun üzerine mühür oyması olarak RABBE MUKADDES yazısını oyacaksın. [18]

Ve yine "Kutsal Kitap"tan:

(...) Ve benimle söyleşenin elinde, şehri ve onun kapılarını ve onun duvarını ölçsün diye, ölçü olarak bir altın kamış vardı. [19]

Düşler bitmez. Düşsel altınlar, altından yapılma düşsel şeyler de.

Hint Tanrısı Agni'nin altın sakalı, Anadolu-Yunan tanrıçası Artemis'in altın yayı, Zerdüşt'ün altın hançeri...

Bir de, içinde altın bulunan metaforlar, eğretilemeler, mecazlar, bir başka deyişle birtakım şeyleri altına benzetme.

Bir zamanlar, dünyanın ilk kurulduğu, Hesiodos'a göre, "İnsanların tanrılar gibi yaşadıkları, üzerlerine yaşlılık çökmeden, tatlı uykulara dalar gibi öldükleri, toprağın kendiliğinden bereket saçtığı"[20]; Tevrat'a göre, Kur'an'a göre ise, Adem ile Havva'nın, bir elleri yağda bir elleri balda, giyim kuşam derdi de olmaksızın yaşadıkları "altın çağlardan" söz açmaları; İstanbul'da Haliç'e "Altın Boynuz" demeler; Antalya'da "Altın Portakal", Berlin'de "Altın Ayı" ödülleri vermeler; Adana'da "Altın Koza" film şenlikleri yapmalar; hayvanbilimde, *Felidae* familyasından, Afrika'da yaşayan "Altın Kedi" (*Felis Aurata*); *Chicago Tribune* gazetesinin desteğiyle, bu gazetenin spor sorumlusu Arch Ward'ın, ilk kez 1926'da düzenlediği ve Muhammed Ali'nin pek çok kez kazandığı "Altın Eldiven" amatör boks yarışmaları; biri 1222 yılında Macar Kralı II. Andras, öteki de Kutsal Roma-Germen İmparatoru IV. Karl tarafından 1356'da çıkarılan iki "Altın Ferman" ya da iki "Altın Yasa", matematikte, bir kareden üretilen ve kenarlarının oranı, yaklaşık 1.618'e eşit olan, Atina Akropolü'ndeki Parthenon'da ve daha başka yapılarda, daha başka sanat yapıtlarında da kullanılan, bu yüzyılın başlarında Paris'te oluşturulan bir gruba adını veren çok ünlü "Altın Kesit" ya da öteki adıyla "Altın Oran"...

İşte altın.

18. "Çıkış", Bap 28, Ayet 36.
19. "Yuhanna'nın Vahyi", Bap 21, Ayet 15.
20. Hesiodos, *İşler ve Günler*, çev. Sabahattin Eyüboğlu, Azra Erhat, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1977, s. 146.